

EDUSKUNNAN
PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA

Helsingissä
24 päivänä syyskuuta 1993
Lausunto n:o 21

Ympäristövaliokunnalle

Ympäristövaliokunta on kirjeellään 10 päivältä marraskuuta 1992 pyytänyt perustuslakivaliokunnan lausunnon lakialoitteesta n:o 25/1992 vp laiksi Kemijoen yläosan erityissuojelusta.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina vanhempi hallitussihteeri Hannu Karjalainen ympäristöministeriöstä, ylitarkastaja Markku Kuusio kauppa- ja teollisuusministeriöstä, johtaja Erkki Hissa Kemijoki Oy:stä, professori Mikael Hیدن, professori Antero Jyränki ja professori Ilkka Saraviita.

Käsiteltyään asian valtiosääntöoikeudelliselta kannalta perustuslakivaliokunta esittää kunoittaen seuraavaa.

Lakialoite

Aloitteessa ehdotetaan, että Kemijoen yläosan vesistö Pelkosenniemen kunnassa, Kemijärven kaupungissa sijaitsevan Tapiionniemen yläpuolella ja Savukosken kunnassa sijaitsevan Tenniöjoen ja Kemijoen yhtymäkohdan alapuolella Kitistä lukuun ottamatta suojeltaisiin erityislailla uuden voimalaitoksen rakentamiselta ja säännöstelyltä.

Valiokunnan kannanotot

Perustuslakivaliokunta on aiemmin katsonut koskivoiman kuuluvan omaisuuden suojan piiriin (PeVL 5 ja 8/1947 vp). Lisäksi valiokunta on (PeVL 18/1982 vp, 8/1986 vp ja 4/1990 vp) todennut, että koska vesivoiman suurin merkitys omistajalle tai käyttöoikeuden haltijalle liittyy juuri mahdollisuuteen käyttää sitä energiantuotantoon, niin pysyvä kieltä myöntää rakentamislupaa uutta voimalaitosta varten jossakin vesistöissä tai sen osassa merkitsee omaisuuden normaalina, kohtuullisena ja järkevänä pidettävän käyttötavan kokonaan kieltämistä. Tällainen kieltä voidaan rinnastaa kiinteistöön kuuluvan

etuuden tai erityisen oikeuden lunastukseen hallitusmuodon 6 §:n 3 momentin tarkoittamassa mielessä.

Omaisuuuden pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen täyttää korvausta vastaan voidaan hallitusmuodon 6 §:n 3 momentin nojalla säätää lailla. Aiempiin vastaaviin kannanottoihinsa viitaten valiokunta katsoo hallitusmuodossa tarkoitettua yleisen tarpeen vaatimuksen täyttyvän myös nyt esillä olevassa tapauksessa. Niin ikään lakiehdotuksen korvaussäännökset aiempia tapauksia vastaavina ovat riittävät täyden korvauksen periaatteen kannalta. Näiden seikkojen tähden ei siten ole esitettäväksi lakiehdotusta tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä.

Valiokunta on usein todennut, että vain perustuslainsäätämisyjärjestyksessä annettavalla lailla voidaan puuttua ennen lain voimaantuloa tehtyihin yksityisoikeudellisiin sopimuksiin, joita ei voi pitää hyvän tavan vastaisina tai kohtuuttomina.

Kemijoki Oy:n yhtiöjärjestyksen mukaan osakkaat ovat panneet yhtiöön vesioikeuksia ottamiaan osakkeita vastaan. Yhtiöjärjestyksen mukaan vesioikeuksia vastaan annettu osake tuottaa omistajalleen oikeuden ostaa yhtiön voimalaitoksissa kulloinkin kehitettävästä sähkövoimasta säännönmukaista liiketoimintaansa varten määrän, joka vastaa suhteellisesti osakkaan yhtiöön panemia vesioikeuksia verrattuna kaikkien osakkaiden yhtiöön panemiin vesioikeuksiin.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan lakialoitteen tarkoittamalta alueelta apportoitua vesivoimaa vastaan on 1950-luvulla annettu 2 405 osaketta kaikkiaan 105 956 vesivoimaoosakkeesta. Tämä vesivoima edustaa noin 70 prosenttia alueen koko vesivoimasta. Yhtiötä perustettaessa kaikki vesivoimaoosakkeet tulivat yhteisöille, joiden osan osakkaina on nykyisin myös yksityishenkilöitä.

Näiden seikkojen vuoksi valiokunta katsoo ehdotetun lain puuttuvan jo ennen lain voimaan-

tuloa tehtyihin yksityisoikeudellisiin sopimuksiin, joita ei voida pitää hyvän tavan vastaisina tai kohtuuttomina. Siksi lakiehdotus on tästä syystä käsiteltävä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädettyssä järjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella perustuslakivaliokunta esittää kunnioittavasti,

että lakiehdotus on käsiteltävä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädettyssä järjestyksessä.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Niinistö, varapuheenjohtaja Alho, jäsenet Jansson, Jätteenmäki, Koskinen, Laine, M. Laukkanen, J. Lep-

pänen, Moilanen, Nikula, Näsi, Varpasuo, Vistbacka, Vähänäkki ja Väistö sekä varajäsen Saastamoinen.

Eriävä mielipide

Emme voi yhtyä valiokunnan enemmistön käsitykseen lakiehdotuksen käsittelyjärjestyksestä ja siihen johtavista perusteluista. Mielestämme valiokunnan olisi tullut lausua vesivoimaosakkeiden merkityksestä seuraavaa:

Vesivoimaosakkeista tehdyt apporttisopimukset koskevat pelkästään vesivoiman luovuttamista yhtiölle luovuttajalle annettavia osakkeita vastaan. Tällaisiin sopimuksiin lakiehdotus ei puutu millään tavalla. Kemijoki Oy:n osakkaat ovat kuitenkin yhtiöjärjestyksessä sopineet, että osakkeita vastaan vesivoimaa yhtiöön panneet osakkaat saavat oikeuden ostaa tietyin ehdoin sähkövoimaa yhtiöltä. Näiden osakkaiden oikeus on yhtiöjärjestyksessä sidottu yhtäältä heidän vesivoimaosakeomistuksensa suhteelliseen määrään ja toisaalta yhtiön voimalaitoksissa kulloinkin kehitettävään sähkövoimaan.

Yhtiöjärjestyksen jälkimmäinen määräys on asiaa valtiosääntöoikeudellisesti arvioitaessa merkityksellinen. Kyseinen määräys on sikäli ehdollinen, ettei siinä edellytetä tiettyä sähkövoimatuoannon tasoa vaan sen mukaiset oikeudet liittyvät yhtiön kulloiseenkin sähköntuotannon

määrään. Tämän yhtiöjärjestyksensä määräyksen merkitys vesivoimaosakkeiden omistajille riippuu siten erilaisista ulkoisista tekijöistä, kuten muun muassa lainsäätäjän ja vesilupaviranomaisten ratkaisuista eri aikoina. Yhtiöjärjestyksellä ei ole voitu esimerkiksi taata osakkaille 1950-luvulla sitä, että yhtiön sähköntuotantoa vuosituhannen lopulla lisätään säännöstelyallas- ja voimalaitosrakentamisin lakialoitteen tarkoittamalla alueella. Vesivoimaosakkeisiin ei näin ollen yhtiöjärjestyksen perusteella liity valiokunnan mielestä sellaista varallisuuspitoista oikeutta tai etua, johon lakiehdotus puuttuisi taannehtivasti ja perustuslainvastaisesti. Hallitusmuodossa turvattu omaisuudensuojan kannalta on riittävä, että lakiehdotus täyttää hallitusmuodon 6 §:n 3 momentissa säädetty vaatimukset.

Edellä esitetyn perusteella olisi mielestämme perustuslakivaliokunnan tullut esittää lausuntoaan,

että lakiehdotus voidaan käsitellä valtiopäiväjärjestyksen 66 §:ssä säädettyssä järjestyksessä.

Helsingissä 24 päivänä syyskuuta 1993

Paavo Nikula
Arja Alho

Johannes Koskinen
Ensio Laine

Matti Vähänäkki
Gunnar Jansson